

**BOSHLANG'ICH SINFLARDA JISMONIY TARBIYA DARSLARIDA
INKLYUZIV TA'LIM ELEMENTLARINI QO'LLASH
IMKONIYATLARI**

Navoiy viloyati Karmana tumani 21-sonli maktab

"Boshlang'ich sinf" o'qituvchisi

Davranova Zamira Erdonovna

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda jismoniy tarbiya darslarida inklyuziv ta'lim elementlarini qo'llash imkoniyatlari tahlil qilingan. Inklyuziv yondashuv orqali barcha o'quvchilar, jumladan jismoniy imkoniyati cheklangan bolalarning ham dars jarayonida faol ishtirok etishi ta'minlanadi. Maqolada individual yondashuv, moslashtirilgan harakatli o'yinlar, texnik vositalardan foydalanish va pedagogik qo'llab-quvvatlash kabi usullar yoritilgan. Natijada inklyuziv jismoniy tarbiya darslari o'quvchilarning jismoniy va ijtimoiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: jismoniy tarbiya, inklyuziv ta'lim, boshlang'ich sinf, harakatli o'yinlar, individual yondashuv, o'quvchi rivojlanishi.

Аннотация: в данной статье рассматриваются возможности применения элементов инклюзивного образования на уроках физического воспитания в начальных классах. Инклюзивный подход обеспечивает активное участие всех учащихся, включая детей с ограниченными физическими возможностями. В работе освещаются такие методы, как индивидуальный подход, адаптированные подвижные игры, использование технических средств и педагогическая поддержка. В результате обосновано положительное влияние инклюзивных уроков физической культуры на физическое и социальное развитие учащихся.

Ключевые слова: физическое воспитание, инклюзивное образование, начальные классы, подвижные игры, индивидуальный подход, развитие учащихся.

Abstract: This article analyzes the possibilities of implementing inclusive education elements in physical education lessons in primary schools. The inclusive approach ensures the active participation of all students, including children with physical disabilities. The study highlights methods such as individualized instruction, adapted active games, use of assistive tools, and pedagogical support. As a result, the positive impact of inclusive physical education lessons on students' physical and social development is demonstrated.

Key words: physical education, inclusive education, primary school, active games, individual approach, student development.

Bugungi kunda ta'lim tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Inklyuziv ta'lim barcha bolalarning, jumladan jismoniy yoki ruhiy rivojlanishida o'ziga xos xususiyatlari bo'lgan o'quvchilarning ham teng huquqli tarzda ta'lim olishini ta'minlashga qaratilgan. Bu yondashuv nafaqat ta'lim sifatiga, balki jamiyatda ijtimoiy tenglik va hamjihatlikni mustahkamlashga ham xizmat qiladi.

Boshlang'ich sinflar bolaning shaxsiy va jismoniy rivojlanishida eng muhim bosqich hisoblanadi. Shu davrda shakllangan harakat ko'nikmalari, sog'lom turmush tarziga bo'lgan munosabat va jamoada ishlash qobiliyati keyingi hayot uchun poydevor vazifasini bajaradi. Jismoniy tarbiya darslari esa ushbu jarayonda yetakchi o'rin tutadi, chunki u bolalarning jismoniy sifatlarini rivojlantirish bilan birga, ularning ijtimoiylashuviga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Inklyuziv ta'lim elementlarini jismoniy tarbiya darslariga tatbiq etish o'qituvchidan yuqori pedagogik mahorat, har bir o'quvchining imkoniyatlarini to'g'ri baholash va individual yondashuvni talab etadi. Shuningdek, dars jarayonida moslashtirilgan mashqlar, harakatli o'yinlar va zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish barcha o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlashga yordam beradi.

Shu sababli, boshlang'ich sinflarda jismoniy tarbiya darslarida inklyuziv ta'lim elementlarini samarali qo'llash masalasi ilmiy jihatdan o'rganish va

amaliyotda tatbiq etish dolzarb hisoblanadi.

Inklyuziv jismoniy tarbiya darslarini tashkil etishda quyidagi yondashuvlar muhim hisoblanadi:

1. **Individual yondashuv.**O'quvchilarning jismoniy imkoniyatlarini hisobga olib, mashqlarni yengillashtirish yoki murakkablashtirish orqali har bir bolaga mos vazifalar beriladi.
2. **Moslashtirilgan harakatli o'yinlar.**Harakatli o'yinlar barcha bolalar ishtirok eta oladigan tarzda tashkil etiladi. Masalan, qoidalari soddalashtirilgan o'yinlar yoki jamoaviy o'yinlar qo'llaniladi.
3. **Texnik vositalardan foydalanish.**Yordamchi vositalar (yumshoq to'plar, yengil inventarlar) orqali imkoniyati cheklangan bolalarning ham faol ishtirok etishi ta'minlanadi.
4. **Pedagogik qo'llab-quvvatlash.**O'qituvchi dars jarayonida barcha o'quvchilarni rag'batlantirib, ijobiy muhit yaratadi va ruhiy qo'llab-quvvatlashni ta'minlaydi.

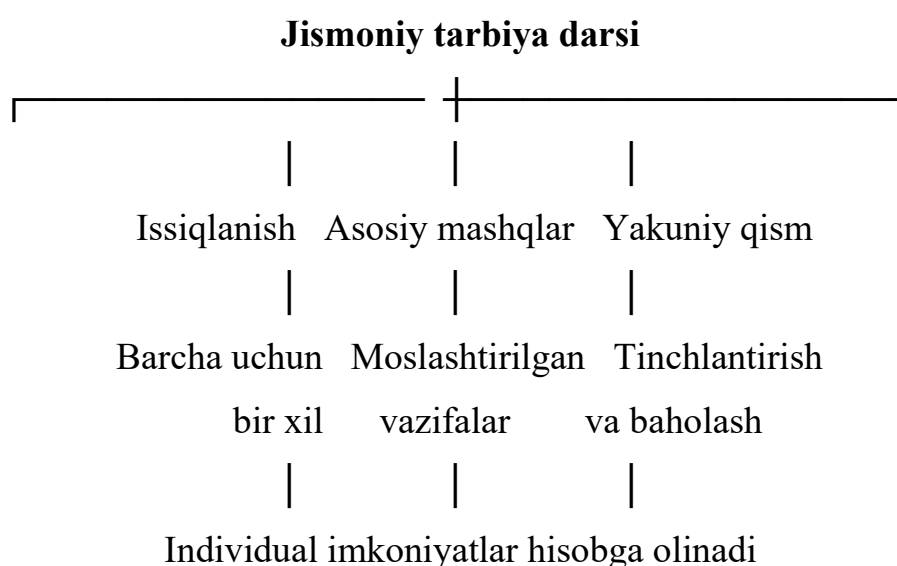
Inklyuziv yondashuv asosida tashkil etilgan jismoniy tarbiya darslari o'quvchilarning faqatgina jismoniy rivojlanishini emas, balki ijtimoiy moslashuvini ham yaxshilaydi. Bolalar o'zaro hamkorlik qilishni, bir-birini tushunishni va jamoada ishlashni o'rganadilar.

1. Inklyuziv jismoniy tarbiya darslarini tashkil etish usullari (jadval)

№	Usullar	Tavsifi	Kutiladigan natija
1	Individual yondashuv	Har bir o'quvchining jismoniy imkoniyatiga mos mashqlar berish	Barcha o'quvchilarning faol ishtirok etishi
2	Moslashtirilgan o'yinlar	Qoidalari soddalashtirilgan harakatli o'yinlar	Jamoaviy hamkorlikni rivojlantirish
3	Yordamchi vositalar	Yengil to'plar, belgilar, vizual vositalar	Harakat imkoniyatini oshirish

№	Usullar	Tavsifi	Kutiladigan natija
4	Guruhli ish	Kuchli va zaif o'quvchilarni bir guruhga birlashtirish	Ijtimoiy integratsiya
5	Ragbatlantirish	Pozitiv fikr va motivatsiya berish	O'quvchida ishonch va qiziqish oshishi

2. Inklyuziv dars strukturasi sxemasi

Tahlil: Ushbu sxema shuni ko'rsatadiki, inklyuziv jismoniy tarbiya darsi klassik strukturaga ega bo'lsa-da, har bir bosqichda o'quvchilarning individual imkoniyatlari hisobga olinadi.

3. O'quvchilar faolligi diagrammasi (taqqoslash)

Dars turlari bo'yicha faollik (shartli natija)

Inklyuziv yondashuvsiz dars 60%

Inklyuziv yondashuv bilan dars 90%

Tahlil: Inklyuziv yondashuv qo'llanilgan darslarda o'quvchilarning faolligi

sezilarli darajada yuqori bo'ladi. Bu har bir bolaning dars jarayoniga jalb qilinishi bilan bog'liq.

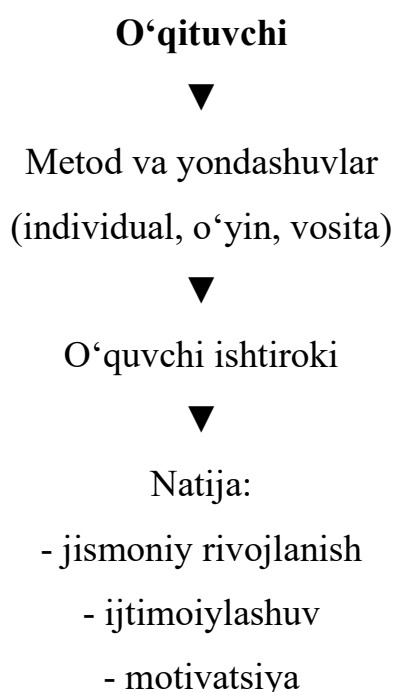
3. O'quvchilar rivojlanish ko'rsatkichlari (jadval)

Ko'rsatkich   **Inklyuzivsiz dars**   **Inklyuziv dars**

Chaqqonlik	o'rtacha	yuqori
Chidamlilik	past-o'rta	yuqori
Ijtimoiylashuv	cheklangan	yaxshi rivojlangan
Motivatsiya	o'rtacha	yuqori

Tahlil: Ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, inklyuziv ta'lim elementlari jismoniy va ijtimoiy rivojlanishga kompleks ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

5. Pedagogik ta'sir modeli (sxema)

Tahlil: Inklyuziv jismoniy tarbiyada o'qituvchi markaziy rol o'ynaydi. Uning to'g'ri tanlangan metodlari o'quvchi faolligini va rivojlanishini belgilaydi.

Boshlang'ich sinflarda jismoniy tarbiya darslarida inklyuziv ta'lim elementlarini qo'llash bugungi kunda ta'lim tizimining dolzarb va muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Chunki bu yondashuv barcha o'quvchilarning, jumladan jismoniy imkoniyati cheklangan bolalarning ham teng sharoitda ta'lim olishi va jismoniy faollikda ishtirok etishini ta'minlaydi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, inklyuziv yondashuv asosida tashkil etilgan jismoniy tarbiya darslari o'quvchilarning nafaqat jismoniy sifatlarini (chaqqonlik, chidamlilik, kuch va tezkorlik), balki ularning ijtimoiy ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. Harakatli o'yinlar, individual yondashuv, guruhli ish va moslashtirilgan mashqlar orqali har bir o'quvchi dars jarayoniga faol jalb etiladi.

Shuningdek, inklyuziv ta'lim muhitida o'quvchilar o'zaro hamkorlik qilish, bir-birini qo'llab-quvvatlash va jamoada ishlash kabi muhim hayotiy ko'nikmalarni shakllantiradilar. Bu esa ularning ijtimoiylashuv jarayonini tezlashtiradi va maktab muhitida barqaror psixologik muhit yaratadi.

O'qituvchining pedagogik mahorati bu jarayonda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lib, u har bir o'quvchining imkoniyatini to'g'ri baholashi, darsni moslashtirilgan shaklda tashkil etishi va motivatsiyani oshirib borishi zarur. Shu sababli, jismoniy tarbiya o'qituvchilarini inklyuziv ta'lim bo'yicha tayyorlash va ularning kasbiy kompetensiyasini oshirish muhim vazifa hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinflarda jismoniy tarbiya darslarida inklyuziv ta'lim elementlarini samarali joriy etish o'quvchilarning jismoniy, ruhiy va ijtimoiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bu esa kelajak avlodning sog'lom, faol va jamiyatga moslashgan shaxs bo'lib yetishishida muhim ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdullaev A. – *Jismoniy tarbiya nazariyasi va metodikasi*. Toshkent: O'qituvchi, 2018.
2. Yusupov Sh. – *Boshlang'ich sinflarda jismoniy tarbiyani tashkil etish*. Toshkent, 2020.

3. Karimov B. – *Pedagogika asoslari*. Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
4. Haydarov O. – *Inklyuziv ta'lim asoslari*. Toshkent, 2021.
5. Mirzaev N. – *Maktabda jismoniy tarbiyani rivojlantirish metodikasi*. Toshkent, 2017.
6. Sa'dullaeva D. – *Bolalar pedagogikasi va rivojlanish psixologiyasi*. Toshkent, 2022.